

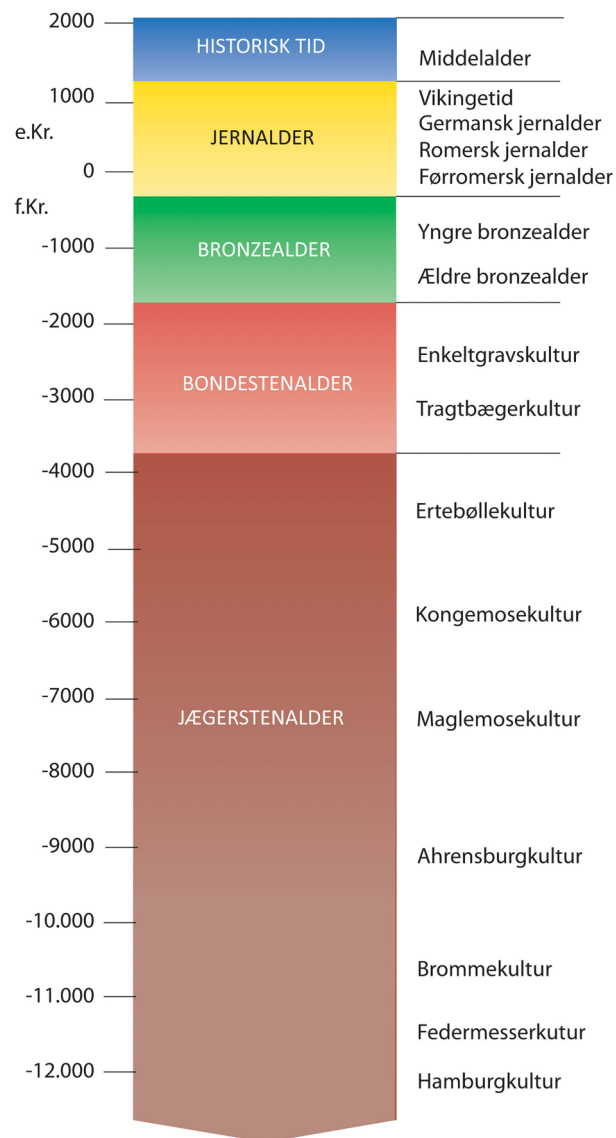
Udgravning ved Johndalsgård, område G - øst

Arkæolog Philip H. W. B. Hansen
Arkæolog René Gravgaard Pedersen

Indholdsfortegnelse

Indledning	3
Undersøgelsens baggrund	3
Lokalområdet i oldtiden	3
Undersøgelsens resultater	3
Sammenfatning og perspektivering	5
Hvis du vil vide mere	5

Indledning

Denne kulturhistoriske rapport giver et overblik over museets udgravning, ÅHM 7488 Johndalsgård område G- øst, forud for byggemodning. Placeringen er syd for Svenstrup og lige nord for motorvejstilkørsel 29. Det udgravede fundområde, er den østligste del af et større fundområde, som blev indstillet til udgravning i 2009. Det blev udgravet i perioden mellem d. 20. maj og d. 4. juni 2021. Der blev registreret tomterne efter fem 3-skibede langhuse og fire firestolpeanlæg fra bronzealderen/germansk jernalder (1700 f.Kr. – 800 e.Kr.). To af husene er såkaldte bulhuse fra bronzealderen periode II-III (1500 f.Kr.- 1100 f.Kr.). Et bulhus er en bygning af træ, der har vandretgående planker mellem de bærende vægstolper.

Undersøgelsens baggrund

På foranledning af Kristian Rytter A/S, som skulle byggemodne, blev et mindre areal af et tidligere forundersøgt område, tilbage i 2009, udgravet, på matriklen 4b Svenstrup by, Svenstrup.

Lokalområdet i oldtiden

Fundområdet ligger på vestsiden af den store brede Østerådal, som i stenalderen har udgjort en langstrakt fjordarm. Terrænet falder på stedet let østover ned mod bunden af ådalen, men bebyggelsessporene er tydeligt knyttet til et plateau, hvor terrænet er mere jævnt end i de omkringliggende områder.

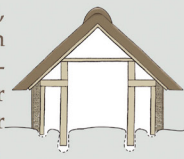
Det lokale landskab er efterhånden rimeligt godt kortlagt rent arkæologisk, idet Svenstrup i en årrække er vokset sydover, og store dele af lokalområdet som følge deraf er blevet forundersøgt og mange fundområder efterfølgende udgravet. De mange undersøgelser betyder, at man i dag kan danne sig et indtryk af bebyggelsesudviklingen i et område, som tydeligvis har været relativt tætbeboet i store dele af oldtiden. Flere Ertebøllebopladser (5400 f.Kr. – 4000 f.Kr.) kendes nær bunden af dalen langs den tidligere fjordbred og lidt højere i terrænet kendes flere neolitiske bebyggelser (3900 f.Kr. – 1700 f.Kr.). Højere oppe ad dalens sider, men stadig orienteret mod ådalen, findes bronzealderens (1700 f.Kr. – 500 f.Kr.) spredte bebyggelser på næsten alle oplagte plateauer vendt mod åen, og i baglandet, hvor landskabet domineres af store bakkeformationer, findes ældre jernalders små begyndende landsbydannelse (500 f.Kr. – 400 e.Kr.). Sidstnævnte er dog indtil videre kun undersøgt i forholdsvis begrænset omfang.

Undersøgelsens resultater

Ved udgravningen blev der registreret tomterne efter fem 3-skibede langhuse og fire firestolpeanlæg. Alle bygningerne var øst/vest-orienteret dog drejet en lille smule mod nordvest/sydøst. Den øst/vestlige orientering skyldes, at huset herved havde den største facade mod syd, og solen derfor havde de bedste betingelser for at opvarme huset. Det var en tid, hvor huset kun blev opvarmet af et eller flere ildsteder. Samtidig havde huset de mindste facader mod vest og øst, hvor vinden oftest kom fra, og huset derfor blev mindst afkølet af disse. Et ildsted/kogestensgrube blev observeret i et af de fundne hustomter, A165. Dens placering var i huset vestlige halvdel, som traditionelt var beboelsesenden, mens langhusets beboere har haft deres husdyr på stald i husets østlige halvdel.

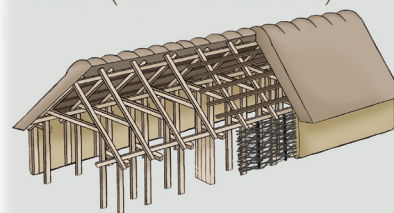
Det treskibede hus

I et treskibet hus bæres taget af to rækker af kraftige stolper, placeret ned igennem husets midte. Hustyppen kaldes treskibet, da det i tværsnit kan opdeles i tre dele - mellem og på hver side af de to rækker tagbærende stolper.

Husene har haft stolper til ydervægge og andre opdelinger i huset - som skillevægge, båse til dyrene osv. - men disse er kun i heldige tilfælde bevaret. Husene er aflange og oftest 5-6 m brede. De kaldes derfor langhuse, når de er så lange, at de er brugt som bolig. Der er også mindre bygninger, som har været brugt som fx arbejdsrum og til opbevaring. Indgangene er i langhusenes lange vægge, og indrettes oftes med bolig i den ene ende (mod vest) og stald i den anden (mod øst).

Treskibede huse bygges i det meste af bronzealderen, jernalder og vikingetid - samlet en periode på omkring 2000 år (1.500 f.kr.-1.050 e.kr.).

Figur 1. Oversigt over udgravningsfeltet, hvor de fundne hustomter er markeret med grå polygoner, og deres A-nr. står ved dem. De mørkeblå anlæg er tagbærende stolper, de lyseblå er skillerums-

stolper, de grønne er vægstolper og de røde er kogestensgruber. De anlæg der ikke er farvelagte, indgår ikke i en konstruktion. De to lange og lige anlæg er recente nedgravninger af vandrør.

Baggrund: Ortofoto 2018 © Styrelsen for Dataforsyning og Effektivisering.

To af husene, A165 og A170, har haft bulvægge. Bulvægge er hvor mellemrummet mellem vægstolperne har været udfyldt med vandrette planker. Dette begrundes med vægstolpernes indbyrdes placering og størrelse. Derudover blev der i begge registreret tre sæt tagbærende stolper. Yderligere blev der registreret en skillerumsvæg i hustomten A170. Ud fra disse dele af grundplanerne, kunne de sammenlignes med andre fuldt udgravede og registrerede hustomter. Ud fra denne hustypologi kunne de dateres til bronzealderens periode II eller III (1500 – 1100 f.Kr.). Ved hjælp af C14-analyse blev A165 nærmere dateret til ældre bronzealder periode III (1300 – 1100 f.Kr.). Hustypologi er en metode, hvor man sammenligner husenes grundplaner, og ser på deres udvikling over tid. Ingen af de to hustomter kunne afdækkes fuldt indenfor udgravningsfeltet

Hustomten, A159, blev ved hjælp af C14-analyse dateret til overgangen mellem romersk jernalder og germansk jernalder (375 e.Kr.) plus/minus ca. 100 år.

De to resterende hustomter og fire firestolpeanlæg kan ikke dateres nærmere end til yngre bronzealder/ældre jernalder på nuværende tidspunkt.

Om nogle af de 3-skibede langhuse har været samtidige, kan ikke be- eller afkræftes, heller ikke om firestolpeanlæggene har været samtidige med en eller flere af langhusene, kan be- eller afkræftes. Men eftersom firestolpeanlæggene ikke har stået alene, må det forventes, at de har været samtidig med et eller flere af langhusene. Dog kan to af tomterne ikke være samtidige, A160 og A161, da deres grundplaner skærer hinanden.

Firestolpeanlæg

Firestolpeanlæg er små kvadratiske bygninger, bestående af i alt fire stolper.

Disse små bygninger kan være små bygninger uden vægge men med et tag - brugt til opbevaring af halm, hø eller andet forråd. Bygningerne kan dog også have spor af vægge og indgange - og så formodentlig brugt til forskellige håndværksaktiviteter, opbevaring og lignende.

¹⁴C-analyse

Kulstof-14 bruges til at tidsbestemme eller datere materiale fra mennesker, dyr og planter.

Kulstof (C) er et grundstof, der indgår i alle levende organismer. Når en organisme dør, mindskes antallet af C-14 atomer langsomt, da atomet er radioaktivt. Ved at måle den mængde af ¹⁴C, der er tilbage i et materiale, kan man derfor regne ud, hvor gammelt det er.

Figur 2. Oversigtskort med de omtalte pladser.

Sammenfatning og perspektivering

Gennem de sidste 20 år har Nordjyske Museer med jævne mellemrum udgravet en række store hustomter fra ældre bronzealder. Nogle af dem ligger syd for Støvring, derudover er der udgravet hustomter ved Vive ved Mariagerfjord og ved Gug i Aalborg. Samlet med de to hustomter fra denne udgravning, er det 12 udgravede store treskibede langhuse med bevarede spor efter vægkonstruktion.

Hustomterne fra ældre bronzealder er nogle af de største bygninger vi kender fra oldtiden i Nordjyske Museers ansvarsområde. De vidner om et overskud i samfundet. Bopladserne er desværre ikke så fundrige, og det kan være svært at datere hustomterne ud fra for eksempel keramik. De fleste af hustomterne er derfor også dateret typologisk efter for eksempel forholdet mellem vægstolpernes og de tagbærende stolpers dybde.

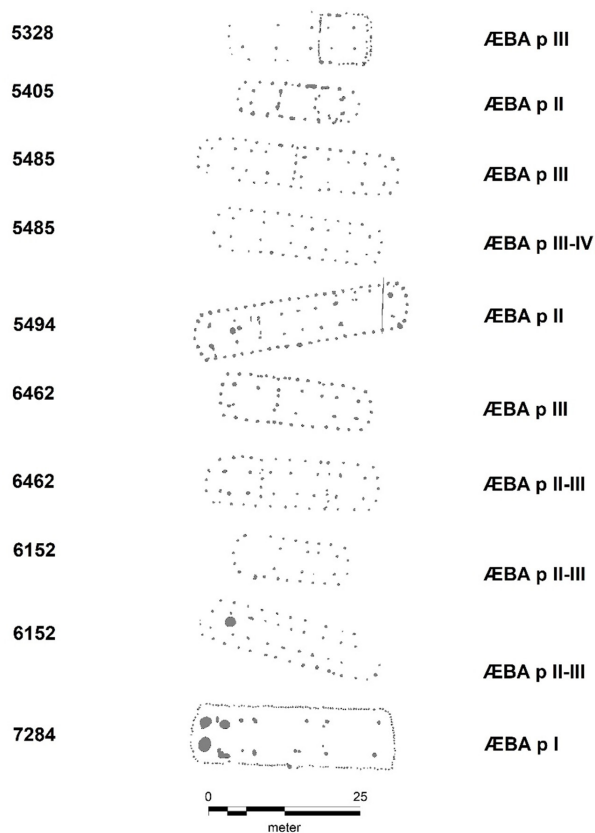
Ud fra de registrerede gavle, ligner grundplanerne rigtig meget dem fra en tidligere udgravning, AHM 6462, som var op til 28 m lange. Sådanne store velbyggede huse har efter alt at dømme været forbeholdt samfundseliten. De nye langhuse har derfor afsløret endnu en lille flig af et helt unikt bronzealdermiljø med stort forskningsmæssigt potentiale.

Hvis du vil vide mere

Som yderligere læsning kan anbefales følgende oversigtsværker.

Danmarks Oldtid, Bronzealder 2.000-500 f.Kr., af Jørgen Jensen, 2002, Gyldendal.

Danmarks Oldtid, Ældre Jernalder 500 f.Kr.-400 e.Kr., af Jørgen Jensen, 2003, Gyldendal.

Figur 3. De ti helt udgravede hustomter fra ældre bronzealder som der henvises til i denne rapport.

Udgravningsdata

Johndalsgård område G - øst, Svenstrup

- Nordjyske Museer jnr. ÅHM 7488
- Fund & Fortidsminder: 120510 sb 174
- Slots- og Kulturstyrelsen jnr. 21/03603
- Bygherre: Kristian Rytter A/S
- Undersøgt areal: 1.700 m²

- Deltagere i udgravningen:
  - Arkæolog Philip H. W. B. Hansen
  - Arkæolog René Gravgaard Pedersen
- Dokumentationsmateriale (fund, fotos, opmålinger m.v.) opbevares på Nordjyske Museer, Vang Mark 25, 9380 Vestbjerg